

Ember, sorsok, forradalmak (8)

Gondolatok Bajcsy-Zsilinszky Endréről

A kortársak, történészek egyaránt megállapították, hogy a *Horthy-korszak legjelentősebb, legnagyobb látókörű ellenzéki politikusa* közül Bajcsy-Zsilinszky Endre volt az, aki a legnagyobb ívű pályát futotta be. Aki... az uralkodó osztály, az ellenforradalmi rendszer szolgálatától eljutott a magyar nép igazán képviselőjéig, az antifasiszta harc vállalásáig — végül a *sopronköhida mártírújság* Publicisztikájában, beszédekben jól követhető szellemi, politikai fejlődésének állomásai. Pályája kezdetén gondolkodását alapvetően meghatározta az, hogy a középbirtokos osztályból származó fiatal, karrierre vágyó politikai garnitúra — többek között Gömbös, Kozma — alkotta környezetét. Bajcsy-Zsilinszky Endre monográfiája, *Vigh Károly* találó megállapítása szerint — *többnyire olyanok közé tartozott, akiket túlzott és türelmetlen, sőt szélsőséges nacionalizmus, valamint antiszemitizmus jellemezte.* A 20-as évek végétől egyre inkább elávolodott korábbi barátjaitól és politikai körétől és fokozatosan, bár korántsem ellentmondásoktól mentesen haladt a progresszív ellenzéki politika útján. Bár *„magányos harcot folytatott a miniszterelnökkel”,* a szélsőjobboldali hangadók ellen, de mindig kész volt együttműködni a nemzet javát szolgáló erőkkel, személyekkel. Példaképpen említhető, hogy a Bartha Miklós Társaság keretében kapcsolatba került a kommunisztákkal. Az Előőr című lapjában *publikációs lehetőséget biztosított József Attilának, Fényi Géának, Szabó Pálnak.* Az 1932-ben induló *Szabadság* címet viselő lapban — többek között — *Szarka Istvánnal, Illyés Gyulával és Kodolányi Jánossal* dolgozott együtt.

A 20-as évek végétől Bajcsy-Zsilinszky Endre politikai tevékenységében — Európa egyre inkább fő kérdésévé váló — német kérdés, a Drang nach Osten került előtérbe. *Mindenkinél korábban felismerte és szóvá is tette a német külpolitikában rejlő potenciális veszélyeket.* Az Előőr című lapjában korán és érthetően megfogalmazta politikai programját: *„Részemért a német veszedelmre! Arra, ami idebent van, arra is ami kívülről fenyeget.”* Magyarország külpolitikájában a Németországhoz való viszonyt, a németorientációt, belpolitikában egyre inkább a parasztság megoldatlan gazdasági és szociális problémáit tartotta legfontosabbnak. 1933. június 20-án a képviselőházban Bajcsy-Zsilinszky a hitleri Németországhoz való közeledést szorgalmazó Gömbös miniszterelnök szemébe mondta: *„Vegye tudomásul a miniszterelnök úr, hogy itt német világ nem volt ezer éven át, s itt német világ nem lesz! Hogy ezt megakadályozzuk, elmegyünk a golyóig és az akasztófaig.”* A németorientáció ellen harcolva beszédekben, cikkekben a magyar-francia kapcsolatok új alapokra helyezése, a szomszédnépekkel való kiegyezés szükségessége, „erős” és „becsületlen” szövetséges(ek) keresése vissza-vissza tértó motívum.

A források és visszaemlékezések arról tanúskodnak, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre minden olyan kérdésben hallatta szavát ahol állást kellett, s lehetett foglalni a magyar érdekeket veszélyeztető német törekvések ellen. A szövetségeskeresés tekintetében meggyőződéssel hitte, hogy Lengyelország jelentős hadseregét támaszkodva ellent áll a német nyomásnak, s egyedül is képes megvédelmezni függetlenségét. A németek ellenében délnyugaton az olaszokra, északon a lengyelekre kívánt támaszkodni. Bizott a franciák jóindulatában. Arra számított, hogy a Magyarországgal kapcsolatos francia külpolitika alapvetően megváltozik. Anglia irányában is új, „értelmes” politikát sürgetett. Számos írásában és beszédekben sikra szállt a dunai kis országok

együttműködéséért (e tekintetben személyes missziót is vállalt).

Bajcsy-Zsilinszky rendkívül nagy figyelemmel kísérte a lengyel külpolitika alakulását, a magyar-lengyel kapcsolatok fejlődését. Úgy látta, hogy a *„fehér sasok birodalma”* a hitleri Németország egyenrangú ellenfele; európai nagyhatalom, hadserege a világ legerősebb, számban a legnagyobb hadseregei közé tartozik. Magasra lobbanó lengyelimadárakban nem vette észre, hogy a magyarországihoz sok tekintetben hasonló berendezkedésű „konzervatív-reakciós” lengyel kormányok gyakorlati külpolitikája számos esetben a fasiszta német terjeszkedés malmára hajtotta a vizet. Az azonban tény, hogy a publicisztikában és a politikai életben a magyar-lengyel közeledés, barátkozás, sőt a kulturális kapcsolatok legnagyobb hatású szószólójaként elévülhetetlen érdemeket szerzett.

A 30-as évek végén Bajcsy-Zsilinszkynek csalódnia kellett Olaszországban. A francia külpolitika iránti elvárásai sem valósulhattak meg. Aggodalommal figyelte a lengyel-francia kapcsolatok lazulását. Az 1934 elején 10 évre megkötött német-lengyel szerződést alapvetően helytelen — lengyel — politikai döntésnek tartotta. Figyelmét egyre inkább az agresszív német külpolitikára irányította. Az Anschlusról mély aggodalommal állapította meg: *„Az én megítélésem szerint az Anschluss sokkal inkább magyar kérdés mint osztrák... mi lesz velünk, ha a német határ ideér Hegyeshalomig?”* Bethlen Istvánnal vitatkozva a Szabadság 1934. július 8-i számában a németorientáció, a német érdekek kiszolgálása helyett a józanságra, kiütéskeresre szólított fel: *„Kivétel ebből a szörnyű zsákutcából, amíg nem fogyott el minden erőnk, ellenállásunk és lélegzetünk.”* A Los von Berlin! cí-

mű írásában (1936-ban) a német — magyar „közeledést” sürgetőkel szemben kétségbeesetten kiáltotta világáig: *„... nem vagyunk szövetségesei Németországnak és nem leszünk, nem vállaljuk és nem is vállalhatjuk a vakmerő nagynémet külpolitika szörnyű kockázatait.”*

A második világháború idején Bajcsy-Zsilinszky Endre elé új feladatok kerültek. Tekintélyével a megszállók által elűzött lengyel menekültek megsegítésére sietett. Harcot hirdetett a Magyarországot halálos veszélybe sodró, a háborúba belevívó politikuskok, katonák ellen. Követelte, hogy a keleti frontról hozzák hazra a magyar csapatokat, szüntessék meg a Szovjetunióval való ellenséges viszonyt. Úgy vélte, hogy *„... inkább a német haderővel való összetűzést kell vállalni, mintsem az angol-szlovákkal való harcot.”*

Magyarország német megszállása után Bajcsy-Zsilinszky habozás nélkül vállalta a Magyar Front megbízatását, egyetértett a kommuniszták javaslatával, hogy a haladó erőkre támaszkodva fegyveres felkelést kell szervezni a német fasiszták és magyar kiszolgálóik ellen. Vállalta történelmi küldetését, a Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának vezetését, és az ezzel járó feladatokat. Hosszú belső vívódás után eljutott annak felismeréséig, hogy *„Bennünket a németektől csak Isten, vagy a szovjetek védelmezhetnek meg, innét csak ők verhetik ki a németeket. De Isten messze van, Malinovszkij és a Vörös Hadsereg a Kárpátokban.”*

Ahogy *Dernői Kocsis László* is írta, Bajcsy-Zsilinszky Endre nem volt kommunista, de az ország, a nép jövőjének feltételeiben arra a meggyőződésre jutott, hogy minden politikai erő össze kell fogja a németek ellen. Felismerte a munkásság és az illegális kommunista párt erejét, szerepét. A soha meg nem szűnő fenntartásai ellenére oda állt melléjük, szilárdabb és megbízhatóbb, tevékenyebb szövetségesként, mint bárki más a polgári politikuskok közül. *Dobi István* is hasonlóképpen fogalmazott: Bajcsy-Zsilinszky *„... kész volt Népfrontban gondolkodni, politizálni, dolgozni és akár fegyveresen is harcolni egy széles nemzeti egységben.”* Önként vállalt halála után, a hivatalos gyászszertartáson Puskin, budapesti szovjet követ Bajcsy-Zsilinszky történelmi helyét a legnagyobb magyarok között jelölte meg: *„Nevét együtt fogják emlegetni a magyar nép nagy hőseinek, Rákócziak, Kossuthnak a nevével.”* Dernői Kocsis László könyvében találon fogalmazott: *„A nép embere volt, felelősségérzettel, megtisztult látással, államférfiai képességekkel... a becsület és az áldozat jelképe lett, természetes szövetséges minden közéleti jószándéknak és a nép felemelésére irányuló mozgalmaknak.”*

LAGZI ISTVÁN

Látlelet

Szeged zenei életéről

Még 1970-ben tárgyalt a városi tanács végrehajtó bizottsága Szeged zenei életéről, elemézve és értékelve az akkori helyzetet, kitűzve a megoldásra váró feladatokat. Az eltelt időszak munkájáról most október 20-án fogadtam el jelentést a vb. s a soros teendők ki-jelölésében szükségesnek tartotta határozatban rögzíteni a tanintézetek épületgondjainak, hangszerellátottságának megoldását, a különböző zenei intézmények következetes együttműködésének segítését, a szakember-utánpótlás, tehetséges fiatal művészek letelepítését; a korszerű hangversenyterem kialakítását; a majdan elkészülő nagyszínház igényeinek megfelelő társulatfejlesztési tervet az operai tagozat megerősítésére. Az alábbiakban az elmúlt 13 esztendő eredményeit, gondjait összegező anyag fontosabb észrevételeiből idézünk.

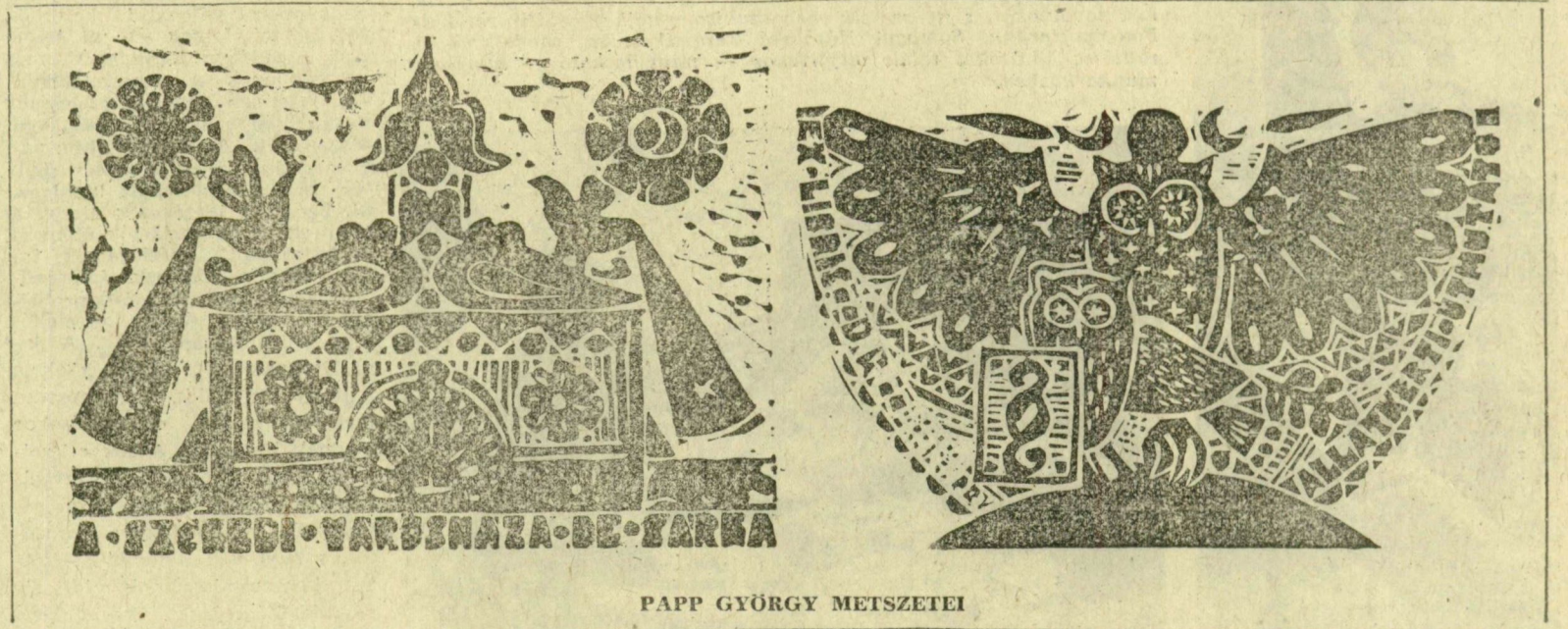
A fővárostól való viszonylag nagy távolság és zenei életünk értékei arra ösztönözték az irányítókat, hogy a város egyéni arculatát meghatározó, sajátos szegedi zenei kultúra megeremtésén fáradozzanak. Ezt a törekvést szolgálja eredményesen a tavaszkonként tizenharmadik éve megrendezendő mai magyar zene hete koncertsorozat. A kezdeményezés termékeny talajt készített elő 1979 októberére, a szegedi kamarazenei napok kedvező fogadtatására, melyen mai magyar kompozíták felkérésre írt műveinek ősbemutatói növelték a koncertek jelentőségét. Idén harmadszor rendezték meg ezeket a hangversenyeket, a sorozat kapcsán 12 rangos kamaraművel gazdagodott a magyar zeneirodalom.

A művészpártolás, a mecenatúra változatos formái: a hangversenyélet teremdjainak enyhítésére dobogórendszert és akusztikai háttérziszletet készítettek a Zenés színházban, a szimfonikusoknak önálló székházat biztosítottak, segítették hangszervásárlásaikat. Új ének-zene tagozatot indítottak a Szirmai általános iskolában, s idén bevezették a zeneművészeti főiskola szegedi tagozatát az egyetemi szintű vonósképzést. Lakások biztosításával zenészeket telepítettek le, az intézmények tanulmányi ösztöndíjas szerződést kötöttek fiatalokkal. A filharmónia helyi rendezvényein a felnőttkoncerteknek 634, az ötfajta ifjúsági bérletnek összesen három és fél ezer bérleje van, a bérleten kívüli koncertekkel együtt évente körülbelül félszáz ezren látogatják a hangversenyeket. A város zenei naptárában az elmúlt évek összesített adatai szerint átlagosan 110–120 komoly zenei eseményt regisztrálnak.

A zenekari kultúra fő hordozója a 70 tagú szimfonikus zenekar, melynek rangját számos hazai és külföldi siker, rádió- és televíziószereplés, lemezfelvétel jegyzi. A tagok közül többen pedagógiai tevékenységet folytatnak a város és a megye intézményeiben. Az 1969-ben alapított zenekar élén 75-gy Vaszly Viktor, majd Pál Tamás állt, akitől idén augusztusban Oberfrank Géza vette át mind a zenekarnak, mind az operatársulatnak az irányítását. A színházi opera Vaszly irányításával európai színvonalra emelkedett, működése ma is jelentős. Több országos rangú művész található a magánénekesek között. A nagyszínház bezárása óta csökkent a produkciók hatásköze és nézőszáma, s a műsorok kialakításában gondot okoz a valutakeret csökkenése is. Pedig a közönség igényli a vendégművészeket. Hasonló gondokkal küzdenek a szabadteri játékok is, noha művelődéspolitikai jelentőségük változatlanul nagy. Elsősorban az anyagi feltételek változása okán szűkült a közreműködők köre, de statikussá vált a műsorterv is.

Szegeden kiépült a zeneoktatás teljes rendszere, évről évre fokozódik a tanulás iránti igény. Az intézményekben általában jó színvonalú oktató-, előadó- és közönségnevelő tevékenység folyik, noha a körülmények épületgondok veszélyeztetik. Problematikus a művésztanárok vidéki munkavállalása, a fővárosi képzés nem tudott lépést tartani zenei életünk gyors ütemű fejlődésével. Kulcsfontosságú szerepet tölt be 1500-at meghaladó növendéklétszámaival a Liszt Ferenc zeneiskola, fejlődésével párhuzamosan törvényszerűnek mondható a zeneoktatási munkaközösségek elszorodása. A középfokú képzést a Tömörkény szakközépiskola zenei tagozata biztosítja, melynek növendékei jelentik a főiskolai tagozat utánpótlásának bázisát. Ennek az intézménynek énekkara nemzetközileg is elismert. Nehéz körülmények dacára is elsősorban kiváló pedagógusok munkája nyomán dolgozik eredményesen a zeneművészeti főiskola szegedi tagozata: növendék-vonózenekaruk tavaly filharmóniai besorolást kapott. 1978-ban az átlagon felüli képességű gyerekeknek hangszereket előkészítőt indítottak. Az általános iskolai énektanárok képzésében végez jelentős munkát a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola énekezen tanszéke: Szegeden az ének szakos ellátottság telített, ami országos viszonylatban kimagasló.

A zenei ismeretterjesztésben negyedszázada kitűnő eredményeket produkál a József Attila Tudományegyetem Collegium Artium szekciójára. A TIT keretében a hanglezembarátok klubja tart rendszeres foglalkozásokat; a Somogyi-könyvtárban zeneszoba működött, majd tavaly új művészeti könyvtárrészleg nyílt. 7 ezer 500 hanglemezzel. Rendszeres szervezeti életet él, jelentős hangversenyrendező munkát fejt ki a Zeneművészek Szövetségének dél-magyarországi csoportja. A művészeti műkedvelést Szegeden leginkább a kórusmozgalom jelenti. A fennállásának negyedszázados évfordulójához érkezett DE-LEP Zenebarátok Kórusát sűrűn foglalkoztatja a filharmónia, gyakran szerepel külföldön is. Nem túl színes viszont az öntevékeny zenei élet, iskolai keretek között mindössze hat növendékeggyüttes működik. A könnyűzenében jelenleg két színvonalas együttest tud felmutatni a város, s meglehetősen mostoha viszonyok között dolgoznak a szórakoztatózenészek, akiknek tevékenységét az OSZK megyei rendeltsége fogja össze.

PAPP GYÖRGY METSZETEI